

Berättande bilder – talande böcker

”Att se bortom rätt och fel”

Sammanfattning

Berättande bilder – talande böcker är namnet på en satsning som syftar till att stärka samarbetet mellan skolbibliotek och fritidshem. Totalt sju skolor har deltagit under hösten 2019. Utgångspunkten var att arbeta med fyra titlar av textlösa böcker, så kallade *silent books*. Eftersom dessa böcker saknar text ges de som läser stort utrymme att tolka berättelserna på egen hand vilket skapar ett aktivt förhållningssätt. Det finns inget rätt eller fel, fantasin aktiveras och öppnar för eget berättande.

Satsningen har resulterat i ett stärkt samarbete på de flesta av de deltagande skolorna. Isen är bruten och kontakter har skapats. Fritids har i större utsträckning fått upp ögonen för bilderböckernas möjligheter. Skolledningens stöd har stor betydelse för ett ökat samarbete. De stora utmaningarna har varit att få tid till gemensam planering samt strul med eller brist på teknik på skolorna.

Skolorna har använt flera arbetssätt och en mängd olika estetiska uttrycksformer trots att de utgått från samma böcker. De stora variationerna visar att böcker är en bra utgångspunkt för att arbeta med estetiska läroprocesser och digitalt skapande. Gemensamt arbete med textsamtal och berättande stärker dessutom språkutvecklingen och fantasin. Exempel på hur skolorna arbetat har sammanställts i ett [idématerial](#) så att andra som vill arbeta på liknande sätt kan få inspiration. Allt passar kanske inte alla men alla kan hitta något som passar dem. Elever och personal har överlag varit mycket positiva till arbetet och uttryckt att böckerna skapar engagemang.

Mediateket februari 2020

Jenny Karlsson och Maria Ronnås

Vill du veta mer?

Kontakta:

maria.ronnas@edu.stockholm.se

jenny.m.karlsson@edu.stockholm.se

Mediateket

Bakgrund

Beskrivning av satsningen

Via mejl till skolbiblioteksansvariga under våren 2019 fick alla kommunala grundskolor i Stockholm stad erbjudande om att delta i satsningen. Ambitionen var att få en spridning över staden, till exempel innerstad/ytterstad, vilket lyckades genom att de intresserade skolorna var geografiskt spridda. Grundläggande krav för att få vara med var att skolledningen hade gett sitt godkännande och att det fanns personer både från fritids och skolbiblioteket som skulle delta. Följande skolor anmälde sig och har deltagit:

- Ekholmsskolan/Lillholmsskolan
- Elinsborgsskolan
- Kristinebergsskolan
- Kungsholmens skola
- Oxhagsskolan
- Sköndalsskolan
- Sundbyskolan

Totalt har hittills ca 330 elever deltagit i satsningen, från F-klass till åk 6. Huvudfokus har legat på åk 1–3. Några skolor har arbetat intensivt med ett fåtal barn medan andra har arbetat bredare med hela fritidsgrupper.

Arbetet på skolorna har genomförts till största delen under höstterminen 2019 och inleddes med två inspirations- och informationsträffar på Mediateket. Några skolor fortsätter arbetet även under vårterminen 2020 men denna rapport sammanfattar vad som skett under hösten 2019 och baserar sig i huvudsak på:

- Besök på sex av sju skolor, samtal med deltagarna samt observationer.
- Enkäter med en svarsfrekvens på 50%.
- Träffar och samtal på Mediateket.

Lgr 11 (del 4 Fritidshemmet)

Undervisningen ska ta tillvara elevernas nyfikenhet och ge dem möjlighet att utveckla sitt intresse för och sin förmåga att kommunicera med olika språkliga uttrycksformer. Dessutom ska undervisningen sträva efter att på olika sätt skapa möjligheter för elever med annat modersmål än svenska att använda både svenska och sitt modersmål.

Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att skapa och uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer. På så sätt ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att kunna tänka, lära och kommunicera i olika sammanhang och för skilda syften.

Vill du veta mer?

Kontakta:

maria.ronnas@edu.stockholm.se

jenny.m.karlsson@edu.stockholm.se

Mediateket

Centralt innehåll (urval)

- *Samtala om olika typer av texter.*
- *Skapande genom olika estetiska uttrycksformer, till exempel lek, bild, musik, dans och drama.*
- *Digitala verktyg för framställning av olika estetiska uttryck.*

Syfte

Syftet med satsningen har främst varit att bidra till att stärka samarbetet mellan skolbibliotek och fritidshem. Ett tätare samarbete mellan olika funktioner på skolan är viktigt för att förbättra verksamheten kring elevernas lärande. Vidare har satsningen syftat till att utveckla och sprida metoder för att arbeta med bilderböcker i de tidiga skolåren. Arbetet med litteratur och berättande bidrar även till att stärka språkutvecklingen hos de elever som deltar. Särskilt har vi velat uppmärksamma metoder kring estetiska uttrycksformer, digitalt skapande samt olika former av textsamtal och berättande.

Silent books

Utgångspunkt för satsningen har varit fyra titlar av så kallade silent books. Det är textlösa böcker där historien berättas med hjälp av bilderna i boken. Böckerna ger stor frihet kring berättande och samtal om innehållet. Textlösa böcker bidrar till elevers språkutveckling och skapar ett engagemang i diskussioner, analyser och eget skrivande.

Silent books är sinsemellan ofta olika uppbyggda. Någon berättelse redogör kanske för allt som händer i berättelsen nästan som i en film och en annan kanske inte innehåller någon röd tråd alls utan hänger ihop mer tematiskt eller på ett associativt sätt. Enligt Nikolajeva (2017) så har bildberättelser olika komplexitet beroende på hur mycket varje bild berättar och hur bilderna förhåller sig till varandra och hänger ihop. Böckerna går lättare än andra att anpassa till vilka grupper som helst. *Med bilder är meningen med berättelsen inte given... I stället ges läsaren utrymme att tolka och analysera bilderna på egen hand utifrån egna erfarenheter* enligt Birketveit och Rimmeriede (2003, s. 15). De menar också att symboler och bilder underlättar förståelsen av berättelsen på ett enklare sätt än det skrivna ordet.

När berättelsen ska tolkas utan tillgänglig text behöver fantasin aktiveras. Det finns inget rätt eller fel. De passar extra bra för elever som ännu inte själva läser och skriver på egen hand samt för elever med annat modersmål än svenska. Alla språk kan användas och läsaren blir medskapare av berättelsen. Att kunna tolka bilder är en ganska komplicerad process som blir allt viktigare att träna sig på i vårt moderna samhälle (Nikolajeva, 2017). Vi läser allt mer multimodalt och det skrivna ordets starka ställning avtar och yngre generationer läser och tolkar bilder i allt större utsträckning. De går från ett linjärt läsande till en

Vill du veta mer?**Kontakta:**maria.ronnas@edu.stockholm.sejenny.m.karlsson@edu.stockholm.se

Mediateket

annan form av läsning av de bilderna berättar menar Arizpe och Styles (2003).

De deltagande skolorna har fått fem exemplar vardera av dessa fyra titlar av silent books:

- *Simbassängen* av JiHyeon Lee
- *Pojken och huset* av Maja Kastelic
- *Resan* av Aaron Becker
- *The Lion and the Mouse* av Jerry Pinkney

Estetiska lärprocesser

Det estetiska perspektivet har stärkts i styrdokumentet för grundskola och grundsärskola och det är tydligt att eleverna *ska* ges möjlighet att uttrycka sig genom exempelvis bild, musik, form, dans, rörelse, drama och film.

Alexandersson och Swärd (2015) skriver i en artikel publicerad av Skolverket att genom de estetiska lärprocesserna använder vi alla våra sinnen och på så sätt vidgas lärandet och eleverna ges möjlighet att knyta samman känslor, upplevelser, kunskaper, erfarenheter och analys till en helhet. Alla språk bör användas: talspråk, skriftspråk och de estetiska språken (musik, bild, dans, teater mm) för att formulera och gestalta lärande. De estetiska språken kan på många sätt möjliggöra kommunikation och lärande för elever som inte har det verbala språket. När olika uttryckssätt får integrera med varandra fördjupas och befästs kunskaperna. Estetiska uttryckssätt kan användas både som stöd för att lära sig något annat och som ett innehåll i sig.

Vygotskij (1995) skriver att en undervisning som inkluderar estetiska uttryckssätt bidrar till att delaktighet, tillgänglighet och likvärdighet hamnar i fokus genom att rätten att delta i kommunikation och bli lyssnad på oavsett förutsättningar och bakgrund blir självklar. Det är våra personliga reflektioner och erfarenheter som utgör själva utgångspunkten. Att delta i estetiska aktiviteter och lärandeprocesser kan med andra ord ses som en demokratisk rättighet.

Idé- och metodmaterial

Till satsningens uppstartsträff hade Medioteket tagit fram ett första utkast till ett idé- och metodmaterial med konkreta tips på hur man kan arbeta med böckerna utifrån olika estetiska uttrycksformer samt boksamtal. Materialet delades med samtliga deltagare. Några av tipsen testades även praktiskt under träffarna. Läs mer om idématerialiet i slutet av denna rapport under rubriken ”Idéer och råd till andra skolor”.

Vill du veta mer?

Kontakta:

maria.ronnas@edu.stockholm.se

jenny.m.karlsson@edu.stockholm.se

Medioteket

Resultat och slutsatser

Metoder och arbetsätt

Utifrån samma böcker har skolorna använt flera arbetsätt och en mängd olika estetiska uttrycksformer, vilket har varit fascinerande att få ta del av. Vanligast har varit att arbeta med bild i olika former. Men sammantaget har skolorna arbetat med och visat upp en bred palett av metoder som till exempel spelat teater, dansat, arbetat med animering, boksamtal, gjort film i iMovie, skrivit texter och gjort egna ordböcker. *Resan* och *Simbassängen* har varit de mest populära titlarna att arbeta med men samtliga titlar har använts i arbetet, dock inte alla på alla skolor.

Variationerna i metoder som personal och barn har valt att använda visar att böcker är en bra utgångspunkt för att arbeta med estetiska läroprocesser, olika former av textsamtal och berättande samt digitalt skapande. Allt passar kanske inte alla men alla kan hitta något som passar just dem. Nedan visas några exempel från arbetet på skolorna, fler exempel finns i det idé- och metodmaterial som hänvisas till i slutet.

Vill du veta mer?

Kontakta:

maria.ronnas@edu.stockholm.se

jenny.m.karlsson@edu.stockholm.se

Mediateket

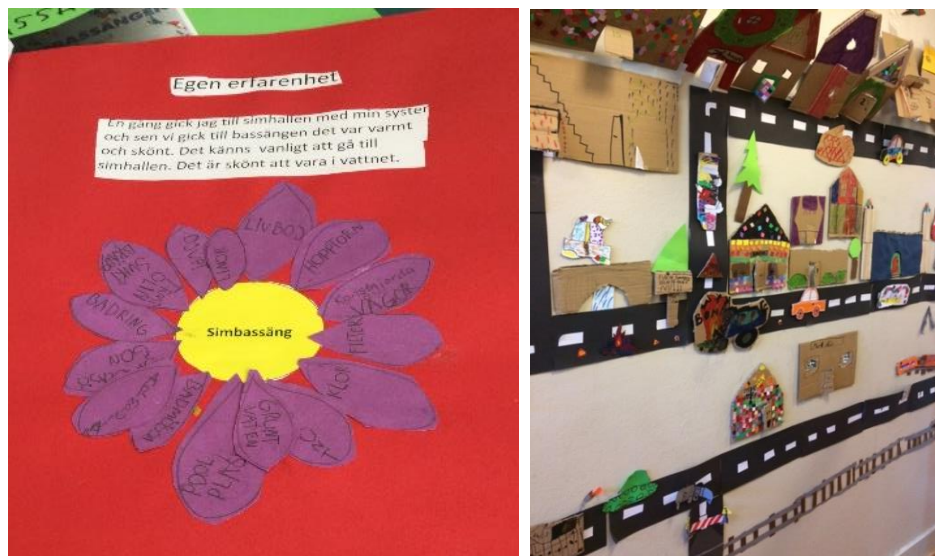

Foto: Maria Ronnås

Deltagarna har uttryckt många positiva tankar om att arbeta med silent books, till exempel:

Bra att få eleverna att se bortom rätt eller fel. Öppnar för de som har svårt att läsa när de får fantisera fritt. Utökar förmågan att se bilder och återberätta historia. Bra att elever får träna på att tolka bilder. Tycker det öppna för deras egna berättande och även läsande.

Språkutveckling

Vissa av de elever som arbetat med böckerna i satsningen har behövt extra stöd i sin språkutveckling. Med den textlösa boken i fokus har eleverna arbetat med gemensamt läsberättande samt skapande i bild, text, drama, dans och film.

Eleverna har diskuterat berättelserna och återberättat. De har fått samla nya ord i ordböcker med bilder och har kunnat öka sitt ordförråd genom det muntliga berättandet, med hjälp av bildstöd samt i att skapa texter. Silent books kan läsas på alla språk och språket utvecklas i socialt samspel och i kommunikation med andra. Forskningen pekar på nödvändigheten att själv producera språk för att tillägna sig det. Att enbart lyssna och förstå räcker inte utan det krävs ett meningsfullt språkanvändande i interaktion med andra för att ge möjlighet till god språkutveckling enligt Kaya (2016). Nya ord och begrepp behöver få landa i det egna språket och arbetet med bildberättelsen möjliggör detta.

Citerat från enkäten:

*Positivt att de går att anpassa till alla - bilder berättar på alla språk
För oss som arbetat med att stärka språket har det varit jättebra och barnen har lärt sig många nya ord när de själva har fått berätta och använt de ord vi har gått igenom.*

Vill du veta mer?

Kontakta:

maria.ronnas@edu.stockholm.se

jenny.m.karlsson@edu.stockholm.se

Mediateket

Samarbete

Enligt den enkät vi skickat ut till samtliga deltagande skolor så är många nöjda över att samarbetet mellan fritids och skolbibliotek har startat och stärkts. Medverkande fritidshemspersonal har i större utsträckning än tidigare fått upp ögonen för böcker och vad ett arbete med litteratur i fokus kan generera och leda till. Isen är bruten och kontakter har skapats och några skolor kommer att fortsätta arbetet med silent books i fokus även under vårterminen och någon skola önskar sig en fortsättning på samarbetet. Deltagarna fick tidigt i satsningen göra en planering för hur arbetet på skolan skulle se ut. Fokus låg framförallt på samarbetet. Det som inte har fungerat lika bra har varit möjligheten till gemensam planering och att lyckas avsätta tid för detta.

Citerat från enkäten:

Fruktansvärt stor potential och är så glad att den här kursen lärde mig massor, till exempel hur jag ska genomföra samverkan (vad som funkar/inte funkar, med mera) och jag tar med mig massor av bra tillvägagångssätt för hur man kan arbeta kring böckerna.

Det måste ske i samverkan med skolan annars är det svårt att få det att fungera

Öka samarbetet med pedagoger och eleverna på ett annat sätt än det traditionella biblioteksarbetet

Vår slutsats är att syftet att stärka samarbetet mellan skolbibliotek och fritidshem delvis är uppfyllt och vi kan konstatera att en positiv skolledning är viktig för att skapa utrymme och stöd för samarbete.

Utmaningar

Framförallt har utmaningen legat i att hitta gemensam planeringstid. Villkoren för fritidsverksamhetens personal medför att de ofta måste täcka upp för varandra vid frånvaro och att planeringstid därför ibland kan försvinna. Vi menar att det hade varit bra om skolledningen skapat utrymme för gemensam planeringstid tillsammans med skolbiblioteket redan från början av planeringsarbetet i satsningen.

Ibland har tiden för aktiviteten varit för lång och ibland för kort och deltagarna har tyckt att det varit svårt att beräkna hur lång tid som aktiviteten krävde. Några tyckte också att det var enklare att hitta tid för introduktion och läsberättande under lektionstid och sedan fortsätta arbetet med skapande och bearbetning av berättelserna på fritidstid.

En annan utmaning har varit strul med tekniken och brist på teknik. Någon skola hade behövt ha tillgång till stativ för att arbeta med animering av böckerna och en annan hade på grund av GSIT brist på paddor med fungerande appar för att arbeta med boktrailers.

Vill du veta mer?

Kontakta:

maria.ronnas@edu.stockholm.se

jenny.m.karlsson@edu.stockholm.se

Mediateket

Eleveflektioner

Vad har då barnen tyckt om arbetet? Den generella bilden som förmedlas av personalen och som visat sig vid besöken på skolorna är övervägande mycket positiv. Citat från enkäten:

- *De har varit intresserade och engagerade.*
- *Barnen har uppskattat att få jobba digitalt och att utveckla sin kreativa förmåga.*
- *De har tyckt det var mysigt och spännande, speciellt med läsningen.*
- *Allt ifrån roligt, intressant, spännande, sådär till tråkigt.*
- *Det har tyckt det varit bra men under fritidstiden är det många som väljer en annan aktivitet.*

Fritidshemskontexten har ofta gjort det valbart för eleverna att vara med på aktiviteterna kopplade till satsningen. Många har valt att vara med – andra har valt att avstå (någon tyckte det var jobbigt första gången och ville sedan ej vara med igen). Eleverna har dock kunnat inspirera varandra, om någon ser att andra har roligt när de gör något blir de själva sugna på att göra samma sak.

Gällande silent books så har majoriteten uttryckt att de uppskattat dem. En elevkommentar från ett skolbesök: *Jag gillar att böckerna inte har text, man använder sin fantasi mer än om det skulle ha varit text.*

Foto: Katarina Mörk

Vill du veta mer?

Kontakta:

maria.ronnas@edu.stockholm.se

jenny.m.karlsson@edu.stockholm.se

Mediateket

Idéer och råd till andra skolor

Avslutningsvis kommer här några råd från de deltagande skolorna till andra skolor som vill utveckla samarbete mellan skolbibliotek och fritidshem och använda böcker som utgångspunkt:

- Avsätt tid till gemensam återkommande planering och reflektion.
- Anpassa gruppstorleken till aktiviteten.
- Visa upp vad som görs och låt det ta tid. Om barnen ser vad andra gör så blir de ofta sugna själva.
- Introduktionen är viktigt för att få med eleverna.
- Utgå ifrån vad eleverna vill.
- Viktigt att ha skolledningens stöd.
- Man kan inte göra allt som vanligt, var flexibel och anpassa arbetet till fritids rutiner.
- Gläds åt det som blir gjort istället för att sörja det som inte blev av.

Under arbetets gång har idéer samlats in från skolorna och materialet har resulterat i ett innehållsrikt häfte som fungerar som dokumentation av projektet. Förhoppningsvis kan häftet även inspirera andra skolor att jobba med silent books, språkutveckling och estetiska uttrycksformer.

Materialet [finns att läsa här](#). Det är publicerat på circkbloggen.se (För pedagoger/Arbetsmetoder).

Avslutningsvis kan vi konstatera att det är väldigt roligt att samarbeta kring textlösa böcker. Böckerna stimulerar fantasin, bidrar till språkutveckling och skapar möjligheter att se bortom rätt och fel.

Foto: Jenny Karlsson

Vill du veta mer?

Kontakta:

maria.ronnas@edu.stockholm.se

jenny.m.karlsson@edu.stockholm.se

Mediateket

Referenser

Alexandersson, U. & Swärd, A-K. (2015). *Del 6: Estetiska lärprocesser. Modul: Tematiska arbetsätt och digitala verktyg*. Stockholm: Skolverket.

Arizpe E. & Styles M. (2003). *Children Reading Pictures: Interpreting Visual Texts*. London: Routledge.

Birketveit, A., & Rimmereide, H. E. (2017). Using authentic picture books and illustrated books to improve L2 writing among 11-year-olds. *Language Learning Journal*, 45(1), 100-116.

Nikolajeva, M. (2017). *Bilderbokens pusselbitar*. Lund: Studentlitteratur.

Kaya, A. (2016) *Att undervisa nyanlända Metoder, Reflektioner & Erfarenheter*. Stockholm: Natur & Kultur.

IBBY Sverige (2018). *Silent books II Rapport från en uppföljning, att använda textlösa bildböcker i grupp*. Stockholm: IBBY Sverige.

Vygotskij, L. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Vill du veta mer?

Kontakta:

maria.ronnas@edu.stockholm.se

jenny.m.karlsson@edu.stockholm.se

Mediateket